

TOMASZ DĄBROWSKI*

RADA NADZORCZA SPÓŁDZIELNI W PRAWIE NIEMIECKIM

1. WSTĘP

Obowiązująca obecnie w Polsce ustawa z 1982 r. — Prawo spółdzielcze była już ponad czterdziestokrotnie nowelizowana, niestety często niepoprawnie¹. W praktyce wywołuje ona liczne problemy interpretacyjne wpływające na wzrost liczby spraw trafiających na wokandę sądową. Ustawodawca już kilkanaście razy podejmował próby uchwalenia nowego prawa spółdzielczego; wszystkie one skończyły się jednak fiaskiem; inspiracji do usprawnienia prac ustawodawczych można więc szukać w dorobku legislacyjnym innych państw. Wybór niemieckiego porządku prawnego w celach komparatystycznych nie był przypadkowy, niemieckie regulacje dotyczące prawa spółdzielczego były bowiem wzorem legislacyjnym dla ustawodawcy polskiego w czasie tworzenia przepisów dotyczących rady nadzorczej.

Celem niniejszego tekstu jest przedstawienie unormowań prawnych regulujących organizację, kompetencje, tryb obradowania i podejmowania uchwał, a także dokumentowania działalności rady nadzorczej w prawie niemieckim i porównanie ich z rozwiązaniami polskimi. W jego realizacji pomoże analiza przepisów prawnych oraz wypowiedzi doktryny i judykatury dotycząca rady nadzorczej spółdzielni w systemie prawa niemieckiego.

Taki sposób prezentacji tematu pozwoli na lepsze zrozumienie polskiej regulacji normatywnej związanej ze statusem i funkcjonowaniem rady nadzorczej spółdzielni.

* Autor jest doktorem nauk prawnych, adiunktem w Katedrze Prawa Wydziału Nauk Ekonomicznych i Prawnych Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu oraz radcą prawnym. ORCID: 0000-0001-6184-140X.

¹ T.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1285 ze zm.; dalej: pr. sp.

2. WYBÓR SKŁADU OSOBOWEGO RADY NADZORCZEJ SPÓŁDZIELNI

Rada nadzorcza spółdzielni jest organem kolegialnym, działającym na zasadzie podziału pracy pomiędzy jej członków². Stosownie jednak do treści § 9 ust. 1 ustawy z dnia 1 maja 1889 r. Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften w spółdzielniach, w których liczba członków nie przekracza 20, można zrezygnować z powołania rady nadzorczej. W takim przypadku kompetencje rady nadzorczej wykonuje walne zgromadzenie spółdzielni³.

Spółdzielnia, w której rada nadzorcza działa obligatoryjnie, musi liczyć, zgodnie z § 36 ust. 1 GenG, co najmniej trzy osoby⁴. Wskazany powyżej przepis zawiera także *implicite* upoważnienie dla członków spółdzielni do określenia w postanowieniach statutu większej liczby składu osobowego rady. Regulacja § 36 ust. 1 GenG wskazuje, że do rady nadzorczej mogą być powołani wyłącznie członkowie spółdzielni⁵. Niemiecki ustawodawca przewidział odstępstwa od tego wymogu. W sytuacji gdy członkiem spółdzielni jest osoba prawna, do rady może być wybrana osoba niebędąca członkiem spółdzielni, wskazana przez osobę prawną. Natomiast w spółdzielniach, które zatrudniają więcej niż 500 pracowników, istnieje ustawowy wymóg, aby 1/3 mandatów w radzie nadzorczej była obsadzona przez przedstawicieli pracowników. Obowiązek ten *expressis verbis* wynika z § 1 ust. 5 ustawy z dnia 18 maja 2004 r. Gesetz über die Drittelbeteiligung der Arbeitnehmer im Aufsichtsrat⁶. Pracownicy ci nie muszą spełniać cenzusu członkostwa w spółdzielni. Na gruncie doktryny wskazuje się, że w powyższym przypadku liczba mandatów członków rady nadzorczej spółdzielni musi być podzielna przez trzy⁷.

Przepisy GenG nie normują kwestii rozpoczęcia, zakończenia, a także okresu trwania kadencji rady nadzorczej spółdzielni. W takim przypadku konkretyzacja tych regulacji musi być zawarta w postanowieniach statutu spółdzielni. Statut powinien precyzyjnie określać długość trwania kadencji, a także sposób jej liczenia. W doktrynie zwrócono uwagę, że statut ma ujmować kadencje w pełnych latach. Błędem jest zakreślenie kadencji w niepełnych okresach rocznych (np. trzy lata i pięć miesięcy). W wielu spółdzielniach ukształtowała się tradycja corocznego odnawiania na przykład 1/3 składu rady nadzorczej, co pozwala łączyć doświadcze-

² V. Beuthien (w.): *Genossenschaftsgesetz mit Umwandlungs- und Kartellrecht sowie Statut der Europäischen Genossenschaft*, Hrsg. V. Beuthien, R. Wolff, M. Schöpflin, 16. Aufl., München 2018, s. 556.

³ BGBl. I 2016, s. 2230 ze zm.; dalej: GenG.

⁴ W judykaturze słusznie wyjaśniono, że przepis § 36 ust. 1 GenG określa minimalny skład rady nadzorczej spółdzielni jako trzyosobowy. Zob. wyrok Oberlandesgericht Celle z dnia 1 lipca 2010 r., 20 W 10/10, BeckRS 2011, 01731. Przepis ten odpowiada polskiej regulacji art. 45 § 1 pr. sp.

⁵ J. Holthaus: *Wahlrecht des Vorstands einer Genossenschaft bei Aufsichtsratswahlen*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 2012, nr 8, s. 292.

⁶ BGBl. z 2004 r. I, s. 974 ze zm.

⁷ H. Glenk: *Genossenschaftsrecht*, 2. Aufl., München 2013, s. 193.

nie pracy społecznej z dopływem nowych członków, choć nie wyklucza wcale możliwości ponownego wyboru do składu rady nadzorczej członków, których kadencja się skończyła⁸. Trzeba natomiast podkreślić, że warunkiem *sine qua non* jest, aby długość trwania okresu kadencji była taka sama dla wszystkich członków rady nadzorczej.

Członkiem rady nadzorczej może zostać osoba fizyczna posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych⁹. Uchwała o wyborze członka rady nadzorczej może zapaść na zwyczajnym lub na nadzwyczajnym posiedzeniu walnego zgromadzenia. Uchwały o wyborze członków rady nadzorczej spółdzielni zapadają zwykłą większością głosów. Głosowanie to dokonywane jest w sposób tajny.

Kandydaci na członków rady spółdzielczej mogą się zgłaszać podczas obrad walnego zgromadzenia spółdzielni sami, mogą także być zgłoszeni przez inne osoby. Warto zauważyć, że zarząd spółdzielni nie może wysuwać kandydatów na członków tego gremium. Kandydat na członka rady nadzorczej nie musi wykazywać, że posiada określone wykształcenie, kwalifikacje lub umiejętności, chyba że statut stanowi inaczej. Słuszne jest założenie, że aby właściwie sprawować funkcję członka rady nadzorczej spółdzielni, kandydat musi posiadać wiedzę z zakresu prawa i ekonomii.

Ustawodawca niemiecki w przepisie § 36 ust. 4 GenG przyjmuje, że w spółdzielniach funkcjonujących na zorganizowanym rynku kapitałowym co najmniej jeden z członków rady nadzorczej musi posiadać wiedzę z zakresu rachunkowości i kontroli sprawozdań finansowych. W nawiązaniu do tej kwestii na gruncie doktryny wskazuje się, że powinna to być osoba, która zawodowo zajmuje się albo zajmowała w przeszłości sprawozdawczością finansową lub jest albo była biegłym rewidentem albo doradcą podatkowym¹⁰.

Powstanie członkostwa w radzie nadzorczej spółdzielni następuje na podstawie wyboru określonej osoby do tego organu. Wykonywanie funkcji członka rady jest jednak uzależnione od uprzedniego wyrażenia zgody na wybór i od przyjęcia wyboru. Oznacza to, że sam wybór nie stwarza członkostwa w radzie. Zważywszy na treść § 38 ust. 4 GenG, trzeba uznać, że każdy członek rady nadzorczej musi obowiązkowo wykonywać swoją funkcję osobiście. Nie może on wypełniać swoich obowiązków w tym organie przez inne osoby.

Członkowie rady nadzorczej nie mogą być jednocześnie członkami zarządu, stałymi zastępcami członków zarządu, prokurentami lub pełnomocnikami spółdzielni upoważnionymi do prowadzenia wszystkich spraw przedsiębiorstwa, a także likwidatorami spółdzielni. Zakaz ten wynika z dyspozycji § 37 ust. 1 GenG.

⁸ A. Fandrich (w:) P. Pöhlmann, A. Fandrich, J. Bloehs: *Genossenschaftsgesetz. Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften nebst umwandlungsrechtlichen Vorschriften für Genossenschaften*, München 2012, s. 206.

⁹ Odpowiednik przepisu art. 45 § 2 pr. sp.

¹⁰ H.J. Schaffland (w:) *Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften). Mit Erläuterungen zum Umwandlungsgesetz. Kommentar*, Hrsg. J. Lang, L. Weidmüller, 36. Aufl., Berlin 2008, s. 437.

W doktrynie wyrażono trafny pogląd, że dopuszczalne jest nadanie honorowego członkostwa w radzie nadzorczej spółdzielni. Ma ono znaczenie symboliczne. Osoba uhonorowana tym tytułem ma prawo wyłącznie do brania udziału w posiedzeniach rady jako gość, może także zabierać głos. Mianowanie na honorowego członka rady nadzorczej dokonywane jest uchwałą walnego zgromadzenia¹¹.

Mandat członka rady nadzorczej wygasa z chwilą upływu statutowo określonej kadencji. Przepis § 36 ust. 3 GenG przewiduje sankcję organizacyjną odwołania członka rady przed upływem kadencji. Powyższy przepis *in fine* wymaga, aby uchwała odwołująca członka rady podjęta została większością 3/4 głosów przez organ, który go wybrał¹².

Członkom rady nadzorczej może zostać przyznane wynagrodzenie. O przyznaniu wynagrodzenia oraz jego wysokości decyduje uchwała walnego zgromadzenia lub postanowienia statutu spółdzielni. Zważywszy na treść § 36 ust. 2 GenG, wysokość wynagrodzenia dla członków rady nadzorczej nie może być uzależniona od wyniku finansowego spółdzielni.

3. KOMPETENCJE RADY NADZORCZEJ SPÓŁDZIELNI

Kompetencje i obowiązki członków rady nadzorczej spółdzielni wynikają zarówno z przepisów GenG, jak i z postanowień statutu i regulaminu tego organu. Do obowiązków członków rady należy przede wszystkim branie merytorycznego udziału w jej posiedzeniach¹³. Jak stanowi przepis § 38 ust. 1 zdanie pierwsze GenG, rada nadzorcza sprawuje nadzór nad działalnością spółdzielni¹⁴.

Do zakresu działania rady nadzorczej należy prowadzenie stałego nadzoru i kontroli nad działalnością zarówno zarządu spółdzielni, jak i całej spółdzielni¹⁵. Fundamentalną przesłanką do sprawowania nadzoru jest posiadanie przez członków rady właściwej wiedzy o stanie działalności spółdzielni. Dlatego też gremium to może żądać w każdym czasie od zarządu i pracowników spółdzielni informacji dotyczących wszelkich spraw poświęconych działalności spółdzielni¹⁶. Przepis ten wyposażył także radę nadzorczą w możliwość wglądu i kontroli stanu kasy spółdzielni, zasobów papierów wartościowych, jak również rewizji majątku spółdzielni.

¹¹ *Ibidem*, s. 441.

¹² Zgodnie z art. 45 § 5 pr. sp. przed upływem kadencji członek rady może być odwołany większością 2/3 głosów przez organ, który go wybrał.

¹³ V. Beuthien (w:) *Genossenschaftsgesetz...*, *op. cit.*, s. 554. Zdaniem tego autora za merytoryczny udział w pracy rady nadzorczej uznaje się odpowiednie przygotowanie się członków do posiedzenia. Członek rady musi dogłębnie przeanalizować przed posiedzeniem wszystkie dokumenty, które będą omawiane podczas obrad.

¹⁴ G. Ringle: *Erwartungen an den genossenschaftlichen Aufsichtsrat*, *Dialog* 2006, nr 1, s. 24.

¹⁵ A. Smend: *Auswahlkriterien und Auswahlverfahren für Aufsichtsräte*, *Dialog* 2006, nr 1, s. 37–39. Autor słusznie zauważa, że zadaniem rady nadzorczej jest nie tylko kontrola, lecz także doradzanie zarządowi — pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z bieżącą działalnością spółdzielni.

¹⁶ V. Beuthien (w:) *Genossenschaftsgesetz...*, *op. cit.*, s. 556.

Natomiast ustawodawca w § 38 ust. 1 *in fine* GenG nałożył na ten organ obligatoryjny obowiązek przeprowadzenia kontroli rocznego sprawozdania finansowego spółdzielni, jej stanów magazynowych, a także planów zarządu dotyczących przeznaczenia rocznej nadwyżki finansowej lub planów pokrycia straty finansowej spółdzielni¹⁷. O wynikach przeprowadzonej kontroli rada nadzorcza musi poinformować walne zgromadzenie spółdzielni przed podjęciem przez to gremium uchwały zatwierdzającej roczne sprawozdanie finansowe.

Należy także pamiętać, że niektóre spółdzielnie, podobnie jak niektóre spółki kapitałowe, zobowiązane są w świetle przepisu § 289b ustawy z dnia 10 maja 1987 r. Handelsgesetzbuch do rozszerzenia swojego sprawozdania z działalności o oświadczenie na temat informacji niefinansowych¹⁸. Na członkach rady nadzorczej tych spółdzielni, zgodnie z treścią § 38 ust. 1b GenG, spoczywa obowiązek jego kontroli.

Prawo członków rady nadzorczej do uzyskania informacji o działalności spółdzielni skorelowane jest z bezwzględny obowiązkem zachowania przez nich tajemnicy¹⁹. Za złamanie tego obowiązku członkowi rady, zgodnie z § 151 ust. 1 GenG, grozi kara pozbawienia wolności do roku lub kara grzywny. Natomiast w myśl ust. 2 § 151 GenG, jeżeli sprawca działał za wynagrodzeniem lub z zamiarem wzbogacenia się, grozi mu kara pozbawienia wolności do lat dwóch lub kara grzywny²⁰.

Do kompetencji nadzorczych rady, wyraźnie wskazanych w § 40 GenG, należy prawo zawieszenia w czynnościach poszczególnych lub wszystkich członków zarządu spółdzielni do czasu podjęcia w tej sprawie uchwały walnego zgromadzenia. Zawieszenie wywołuje skutek prawny wyłącznie w sytuacji podjęcia przez radę

¹⁷ Kompetencje rady nadzorczej polski ustawodawca zawarł w art. 46 § 1 pr. sp.

¹⁸ BGBl. I 2018, s. 1102 ze zm. (dalej: HGB). Zgodnie z regulacją § 289b ust. 1 HGB spółka kapitałowa ma rozszerzyć swoje sprawozdanie z działalności o oświadczenie na temat informacji niefinansowych, gdy: 1) spełnia wymogi § 267 ust. 3 pkt 1 HGB; 2) działa na rynku kapitałowym w myśl § 264d; 3) zatrudnia przeciętnie w roku więcej niż 500 pracowników. Natomiast według dyspozycji ust. 2 powyższego przepisu spółka kapitałowa jest zwolniona z obowiązku rozszerzenia sprawozdania z działalności o oświadczenie na temat informacji niefinansowych, gdy: 1) spółka kapitałowa została uwzględniona w sprawozdaniu koncernu firmy spółki dominującej; 2) sprawozdanie z działalności koncernu jest sporządzone według prawa narodowego państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa umowy, z którym została zawarta umowa o europejskim obszarze gospodarczym zgodnie z wytyczną 2013/34/EU i sprawozdanie to zawiera oświadczenie koncernu na temat informacji niefinansowych. Z § 289b ust. 3 HGB wynika, że spółka kapitałowa również jest zwolniona z obowiązku rozszerzenia sprawozdania z działalności o oświadczenie na temat informacji niefinansowych, gdy ta spółka kapitałowa dla tego samego roku obrotowego sporządza odrębne oświadczenie na temat informacji niefinansowych poza sprawozdaniem z działalności i są spełnione następujące wymogi: 1) odrębne, niefinansowe sprawozdanie spełnia wytyczne unormowane w § 289c HGB; 2) spółka kapitałowa udostępnia odrębne sprawozdanie na temat informacji niefinansowych poprzez: a) ujawnienie tego sprawozdania — łącznie ze sprawozdaniem z działalności w świetle § 325 HGB; b) opublikowanie na stronie internetowej spółki kapitałowej najpóźniej cztery miesiące po ostatecznym dniu zamknięcia i co najmniej na okres 10 lat, o ile sprawozdanie z działalności odnosi się do tej publikacji, z podaniem adresu strony internetowej.

¹⁹ V. Beuthien (w:) *Genossenschaftsgesetz...*, *op. cit.*, s. 555.

²⁰ W myśl art. 267d § 1 pr. sp. członek zarządu, rady oraz likwidator odpowiada wobec spółdzielni za szkodę wyrządzoną działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem lub postanowieniami statutu spółdzielni, chyba że nie ponosi winy. Natomiast w świetle § 2 powyższego przepisu, jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

nadzorcą uchwały w tej sprawie. W literaturze wyrażono pogląd, że osoba lub osoby wchodzące w skład zarządu spółdzielni, wobec których ma zostać zastosowana sankcja zawieszenia, mogą uczestniczyć w posiedzeniu rady nadzorczej i odnieść się do stawianych im zarzutów²¹. Podjęcie przez radę uchwały zawieszającej musi wynikać z ważnych powodów, jednakże ustawodawca nie wskazał ich w analizowanym przepisie. W doktrynie uznaje się, że do zawieszenia członka zarządu może dojść w sytuacji, gdy ten nie realizuje uchwał rady nadzorczej²². W wyroku z dnia 27 października 1994 r. Oberlandesgericht Köln orzekł, że do zawieszenia w czynnościach może dojść w sytuacji, gdy członek zarządu lub cały skład tego organu nie wypełnia swoich kompetencji zarządczych rzetelnie i zgodnie z przepisami prawa²³. Zawieszenie w czynnościach obowiązuje do czasu obrad walnego zgromadzenia spółdzielni, które w świetle prawa powinno być zwołane niezwłocznie. Autor tekstu uważa, że w analizowanym przepisie brakuje wskazania przez ustawodawcę obligatoryjnego terminu, w jakim posiedzenie walnego zgromadzenia ma się odbyć. Kwestia ta podlega regulacji statutowej, co wiąże się często z występowaniem w różnych spółdzielniach innych terminów, które obligują do zwołania obrad walnego zgromadzenia (np. w regulacji statutowej niektórych spółdzielni jako termin niezwłoczny do zwołania posiedzenia podaje się 14 dni, a w innych 21 dni, spotykany jest także termin trzydziestodniowy). Należałoby dążyć do tego, aby komentowany przepis zawierał konkretnie określony przez ustawodawcę termin zwołania posiedzenia walnego zgromadzenia, który mógłby wynosić 14 dni. Zaproponowana zmiana wprowadziłaby taki sam termin dla wszystkich spółdzielni.

Radzie nadzorczej spółdzielni przysługuje także prawo oddelegowania swojego członka w miejsce brakującego lub ograniczonego w swoim działaniu członka zarządu. Jak wskazuje § 37 ust. 1 zdanie drugie GenG, do wypełniania wakatu w zarządzie spółdzielni można zostać oddelegowanym wyłącznie na określony czas. Warto zaznaczyć, że do ograniczenia w działaniu członka zarządu spółdzielni dochodzi w przypadku niemożności pełnienia funkcji przez dłuższy okres, na przykład z powodu choroby. Natomiast z brakiem członka zarządu spółdzielni mamy do czynienia w sytuacji, gdy na przykład został on odwołany, sam zrezygnował z funkcji, a także w wyniku jego śmierci.

Z § 39 ust. 1 GenG wynika, że spółdzielnię w sporach pomiędzy zarządem reprezentuje rada nadzorcza tego organu²⁴. W wyroku z dnia 1 lipca 2016 r. Verwaltungsgericht Kassel ustalił, że powyższy przepis dotyczy zarówno sporów sądowych, jak i pozasądowych²⁵. Reprezentowanie rady nadzorczej wobec zarządu

²¹ S.J. Geibel (w:) *Gesellschaftsrecht. Kommentar*, Hrsg. M. Henssler, L. Strohn, 3. Aufl., München 2016, nb 1–2, <https://beck-online.beck.de> (dostęp: 20 lipca 2018 r.).

²² H. Glenk: *Genossenschaftsrecht...*, *op. cit.*, s. 196.

²³ 1 U 28/94, BeckRS 1995, 1480.

²⁴ Stanowisko takie zostało potwierdzone w wyroku Oberlandesgericht Brandenburg z dnia 18 września 2007 r., 6 U 94/06, BeckRS 2008, 9559.

²⁵ 6 A 1590/15, BeckRS 2016, 50082.

spółdzielni w świetle tego przepisu obejmuje też sprawy prawne — takie jak na przykład zawieranie umów z członkami zarządu²⁶, a także ustalanie wynagrodzenia dla zarządu spółdzielni²⁷. Reprezentowanie spółdzielni przez radę nadzorczą oznacza z kolei co do zasady działanie *in corpore* przez wszystkich członków wchodzących w jej skład jako organu kolegialnego. Wydaje się możliwe upoważnienie przez statut spółdzielni lub regulamin rady nadzorczej albo jej uchwałę jednego lub kilku członków rady nadzorczej do reprezentowania spółdzielni w sporach między zarządem. Natomiast z § 39 ust. 1 *in fine* GenG wynika, że członkowie spółdzielni mogą zastrzec w postanowieniach statutu, iż o prowadzeniu procesów przeciwko członkom zarządu spółdzielni będzie decydowało w formie uchwały walne zgromadzenie. W sporach przeciwko członkom rady nadzorczej spółdzielnia reprezentowana jest przez pełnomocnika lub pełnomocników wybranych przez walne zgromadzenie.

W ramach działalności nadzorczo-kontrolnych rada nadzorcza spółdzielni podejmuje także uchwały w sprawie wyrażenia lub odmowy wyrażenia zgody na zaciągnięcie kredytu przez członków zarządu spółdzielni. Kompetencja ta wynika z § 39 ust. 2 GenG.

Członkowie rady nadzorczej spółdzielni odpowiadają za niedochowanie staranności w świetle § 41 GenG bez ograniczeń i solidarnie. Odpowiadają oni za swoje działania przede wszystkim wobec spółdzielni²⁸, a ich odpowiedzialność, stosownie do § 34 GenG, ma charakter odszkodowawczy. Ustawodawca nie zdefiniował w przepisach GenG pojęcia „dochowanie staranności”. Od tego gremium wymaga się, aby wykonywane przez nie obowiązki były zgodne z prawem i statutem spółdzielni. W doktrynie trafnie podniesiono, że każdego członka rady nadzorczej obowiązuje ten sam stopień dochowania staranności. Nieposiadanie wiedzy odpowiedniej do wykonywania obowiązków członka tego organu nie zwalnia go od poniesienia odpowiedzialności²⁹. Na gruncie doktryny wskazuje się, że ewentualna współodpowiedzialność zarządu za poniesione straty spółdzielni nie zwalnia członków rady nadzorczej od odpowiedzialności³⁰.

Warto także pamiętać, że mocą statutu zakres prerogatyw rady nadzorczej, stosownie do § 38 ust. 4 GenG, może zostać zwiększony³¹.

²⁶ Szerzej na ten temat zob. V. Beuthien: *Dürfen Personalaussschüsse des Aufsichtsrats eingetragener Genossenschaften Endgültiges beschließen?*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 2014, nr 33, s. 1292–1293.

²⁷ W doktrynie tematykę tę przedstawia S. Heutz: *Zuständigkeit zur Festsetzung der Vorstandsvergütung in der Genossenschaft*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 2013, nr 16, s. 611–614.

²⁸ Według art. 58 pr. sp. członek zarządu, rady oraz likwidator odpowiada wobec spółdzielni za szkodę wyrządzoną działaniem lub zaniechaniem sprzecznym z prawem lub postanowieniami statutu spółdzielni, chyba że nie ponosi winy.

²⁹ N. Ekhtiari: *Rechtliche Grundlagen für die Arbeit des Aufsichtsrates*, Dialog 2006, nr 1, s. 32.

³⁰ H. Glenk: *Genossenschaftsrecht...*, *op. cit.*, s. 225.

³¹ Regulacja art. 46 § 2 pr. sp. przewiduje, że postanowienia statutu mogą uszczuplić bądź rozszerzyć zakres kompetencji rady nadzorczej.

4. TRYB OBRADOWANIA RADY NADZORCZEJ I PODEJMOWANIA UCHWAŁ

Efektywność pracy rady nadzorczej jako organu kolegialnego zależy od właściwej organizacji jej pracy. Członkowie rady nadzorczej wybierają ze swego grona przewodniczącego. Regulacje statutowe spółdzielni przewidują także możliwość wyboru jednego czy kilku zastępców przewodniczącego. W sytuacji wyboru kilku zastępców niezbędne jest ustalenie, w jakiej kolejności zastępują oni przewodniczącego rady nadzorczej³². Przepisy GenG nie zawierają unormowań poświęconych procedurze zwoływania posiedzeń rady nadzorczej oraz sposobu i warunków podejmowania uchwał przez ten organ. Najczęściej szczegółowo powyższą problematykę reguluje statut lub regulamin rady nadzorczej.

Jak zauważa niemiecka doktryna, statut spółdzielni, ale przede wszystkim regulamin rady nadzorczej decydują o tym, że przewodniczący zwołuje posiedzenie rady z własnej inicjatywy, zobowiązany jest również do zwołania posiedzenia na wniosek członków rady nadzorczej lub zarządu spółdzielni. W przypadku nieobecności przewodniczącego posiedzenie zwołuje jego zastępca. Do obowiązków przewodniczącego należy powiadomienie na piśmie członków rady nadzorczej i zarządu spółdzielni o czasie, miejscu i porządku obrad rady. Członkowie tych organów powinni być zawiadomieni co najmniej siedem dni przed terminem posiedzenia rady nadzorczej³³. O posiedzeniu rady można powiadamiać członków za pośrednictwem pracowników spółdzielni³⁴. Z praktycznego punktu widzenia rada powinna obradować razem z zarządem spółdzielni, nie rzadziej niż raz na kwartał. Przewodniczący rady nadzorczej może zwołać jej posiedzenie także na prośbę zarządu spółdzielni.

Zgodnie z § 57 ust. 4 i § 58 ust. 4 GenG wspólne obrady rady nadzorczej i zarządu spółdzielni są obowiązkowe, gdy na posiedzeniu ma być przedstawiony wynik kontroli spółdzielni. Uczestniczący w obradach tych organów muszą zapoznać się z protokołem pokontrolnym, a także wysłuchać osoby przeprowadzającej kontrolę, która przedstawi jej wynik. Przepisy stanowią również, że wspólne posiedzenie tych organów zwołuje przewodniczący rady nadzorczej lub zarząd spółdzielni.

Imię i nazwisko przewodniczącego rady nadzorczej spółdzielni będzie, stosownie do wymogu zawartego w § 25a ust. 1 GenG, widniało w pismach spółdzielni.

Podczas obrad wspólnego posiedzenia rady nadzorczej i zarządu spółdzielni uchwały podejmowane są osobno przez każdy z tych organów. Jak trafnie zauważono w doktrynie, wspólne łączne głosowanie tych organów jest niedozwolone. Naruszenie tej zasady prowadzi do nieważności wspólnie podjętych uchwał³⁵.

³² A. Fandrich (w:) *Genossenschaftsgesetz...*, *op. cit.*, s. 216.

³³ B.K. Bode: *Aufsichtsratssitzung und Generalversammlung*, Dialog 2006, nr 1, s. 39.

³⁴ *Ibidem*, s. 40.

³⁵ A. Fandrich (w:) *Genossenschaftsgesetz...*, *op. cit.*, s. 219.

W celu wypełniania ustawowych i statutowych obowiązków członkowie rady nadzorczej mogą wyłonić ze swojego grona komisje stałe lub czasowe. Członkowie mogą także korzystać z usług ekspertów na koszt spółdzielni. Rodzaj, zakres działania i kadencje komisji ustalają członkowie rady nadzorczej w formie uchwały. Gremium to podejmuje też uchwały dotyczące osób, które będą wchodzić w skład komisji rady. Natomiast jeżeli rada nadzorcza powoła komisję kontrolną, stosownie do § 38 ust. 1a GenG musi ona zajmować się nadzorowaniem finansów spółdzielni, jak również sprawować nadzór nad zarządzaniem ryzykiem spółdzielni oraz nad systemem kontroli wewnętrznej. Członkowie komisji rady nadzorczej mają prawo zażądać od zarządu wszelkich informacji i dowodów, których potrzebują do zrealizowania swoich zadań³⁶.

Posiedzenie rady nadzorczej otwiera i prowadzi przewodniczący lub jego zastępca, stwierdzając prawidłowe zwołanie posiedzenia i jego zdolność do podejmowania uchwał. Istotną sprawą dla sprawnego przebiegu posiedzenia jest przyjęcie porządku obrad i jego przegłosowanie.

Warunki normujące procedurę podejmowania uchwał muszą określać statut spółdzielni oraz regulamin rady nadzorczej. W doktrynie przyjmuje się, że uchwały tego gremium podejmowane są zwykłą większością głosów. Przy równej liczbie głosów uchwała zostaje odrzucona³⁷. Każdy członek rady nadzorczej ma tylko jeden głos przy podejmowaniu uchwał — GenG nie przewiduje dla członków tego organu większej liczby głosów niż jeden. Nie jest również dopuszczalna regulacja przyznająca przewodniczącemu rady w przypadku równej liczby głosów głos rozstrzygający³⁸. Członkowie rady są wykluczeni z obrad i pozbawieni prawa głosu w sytuacjach opisanych w § 43 ust. 6 GenG, a także we wszystkich przypadkach, gdy występuje kolizja interesów.

Przepisy GenG nie zawierają regulacji normatywnej poświęconej problemowi nieważności uchwał rady nadzorczej czy trybowi ich zaskarżenia. Zdaniem doktryny uchwała podjęta przez radę nadzorczą spółdzielni naruszająca przepisy prawa lub postanowienia statutu jest co do zasady dotknięta sankcją nieważności³⁹. Natomiast w sytuacji naruszeń o charakterze proceduralnym, na przykład gdy w podjęciu uchwały uczestniczyły osoby nieuprawnione lub gdy głosy niektórych członków rady nadzorczej okazały się nieważne, nie można mówić o nieważności uchwały. Właściwym trybem jest tutaj wytoczenie powództwa — w oparciu o § 256 ustawy z dnia 12 września 1950 r. Zivilprozessordnung⁴⁰ — o ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa⁴¹. Legitymację do wytoczenia powództwa

³⁶ H. Glenk: *Genossenschaftsrecht...*, *op. cit.*, s. 204.

³⁷ *Ibidem*, s. 203.

³⁸ A. Fandrich (w:) *Genossenschaftsgesetz...*, *op. cit.*, s. 210.

³⁹ *Ibidem*, s. 211.

⁴⁰ BGBl. I 2005, s. 3202; 2006, s. 431; BGBl. I 2007, s. 1781 ze zm.

⁴¹ A. Sikorska-Lewandowska: *Sankcje wadliwych uchwał rad nadzorczych spółek kapitałowych i spółdzielni*, Toruń 2013, s. 147–148.

przeciwko spółdzielni posiada każdy członek rady nadzorczej, który podważa skuteczność uchwały. Przepisy nie regulują terminu wytoczenia powództwa przeciwko podjętej wadliwej uchwale rady nadzorczej, należy je więc wytoczyć niezwłocznie. Powództwo należy złożyć w sądzie rejonowym właściwym dla miejsca siedziby spółdzielni.

5. DOKUMENTACJA DZIAŁALNOŚCI RADY NADZORCZEJ

Przepisy GenG nie zawierają regulacji dotyczących prowadzenia dokumentacji rady nadzorczej. W takiej sytuacji problematykę tę muszą regulować postanowienia statutów spółdzielni, ponieważ całokształt działań rady nadzorczej i jej komisji wymaga udokumentowania do celów dowodowych. Dokumentacja ta musi być właściwie prowadzona, gdyż może być skontrolowana przez lustratora, jak również przez członków spółdzielni. Powinna ona być przechowywana w siedzibie spółdzielni. Musi składać się z następujących zbiorów dokumentów:

- 1) dokumentacja działalności rady nadzorczej jako organu oraz jej komisji stałych i okresowych;
- 2) wysyłane zawiadomienia o zwołaniu posiedzeń rady wraz z porządkiem obrad;
- 3) korespondencja prowadzona z zarządem, innymi organami spółdzielni, a także z członkami spółdzielni;
- 4) sprawozdania z działalności rady nadzorczej;
- 5) protokoły z posiedzeń rady nadzorczej i jej komisji;
- 6) listy obecności członków rady nadzorczej na jej posiedzeniach;
- 7) wykaz uchwał podjętych przez to gremium;
- 8) wykaz udzielonych przez radę pełnomocnictw.

Powyższe dokumenty muszą być sporządzone na piśmie oraz prowadzone właściwie, ponieważ może je skontrolować lustrator lub członkowie spółdzielni. Są one jawne.

Przewodniczący rady nadzorczej spółdzielni po rozpoczęciu posiedzenia wyznacza protokolanta. Protokolanta wyznacza się także podczas obrad komisji rady nadzorczej. Do zadań tej osoby, jak podkreśla się w literaturze, należy właściwe zaprotokołowanie podjętych uchwał oraz opisanie przebiegu posiedzenia tych organów. Protokoły podpisują przewodniczący rady nadzorczej i protokolant. Należy je numerować z zachowaniem kolejności⁴².

⁴² H. Glenk: *Genossenschaftsrecht...*, *op. cit.*, s. 205.

6. PODSUMOWANIE

Regulacja prawna funkcjonowania rady nadzorczej spółdzielni w prawie niemieckim ma charakter kompleksowy. Warto zauważyć, że polskie rozwiązania prawne dotyczące tej problematyki wykazują duże podobieństwo do prawa niemieckiego — wiąże się to z faktem sięgania przez polskiego ustawodawcę do regulacji niemieckiej.

Rada nadzorcza stanowi w obu porządkach prawnych jeden z koniecznych organów w strukturze spółdzielni. Ustawodawca niemiecki przewiduje możliwość rezygnacji z powołania rady w spółdzielniach liczących do 20 członków, jej brak musi jednakże wynikać z postanowień statutu. Natomiast polskie prawo spółdzielcze przewiduje taką możliwość wobec spółdzielni produkcji rolnej oraz spółdzielni, o których mowa w art. 6 § 2a pr. sp., w sytuacji gdy liczba członków tych spółdzielni nie przekracza 10 i statut nie stanowi inaczej⁴³. Zarówno w Niemczech, jak i w Polsce rada nadzorcza spółdzielni jest organem kolegialnym liczącym co najmniej trzy osoby. Osoby wchodzące w skład tego gremium muszą być członkami spółdzielni. W sytuacji gdy członkiem spółdzielni jest osoba prawna, do rady może być wybrana osoba niebędąca członkiem spółdzielni, wskazana przez tę osobę prawną. Członków tego gremium w obu systemach prawnych powołuje najwyższy organ spółdzielni, czyli walne zgromadzenie. Niemiecki ustawodawca ustanowił obowiązek wyboru do rady nadzorczej w spółdzielniach działających na rynku kapitałowym osoby posiadającej wiedzę z zakresu rachunkowości i kontroli sprawozdań finansowych, polski ustawodawca z kolei nie przewiduje takich wymagań.

Z praktycznego punktu widzenia właściwym rozwiązaniem dla obu systemów prawnych jest wymóg wprowadzenia obligatoryjnych egzaminów dla członków rady nadzorczej spółdzielni. Egzamin obejmowałby sprawdzenie wiedzy z zakresu prawa spółdzielczego, a także podstaw zarządzania, mógłby być również poprzedzony odbyciem obligatoryjnego szkolenia. Ramowe zasady i tryb przeprowadzania egzaminu ze znajomości powyższej problematyki, a także skład komisji egzaminacyjnej określałyby w obu systemach naczelny organ samorządu spółdzielczego. Wprowadzenie wymogu wcześniejszego zdania egzaminu przez członka rady nadzorczej podniesie merytoryczną wartość pracy tego obligatoryjnego co do zasady organu każdej spółdzielni.

Oba systemy prawne zakładają, że przed upływem kadencji członek rady nadzorczej spółdzielni może być odwołany przez organ, który go wybrał. Natomiast odmienne są wymagania dotyczące większości, jaką uchwała taka musi być podjęta. W prawie niemieckim uchwała o odwołaniu osoby wchodzącej w skład rady

⁴³ Trzeba zauważyć, że w świetle art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (t.j.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1205 ze zm.) w spółdzielni socjalnej, w której liczba członków nie przekracza 15, nie wybiera się rady nadzorczej, chyba że statut stanowi inaczej. W takim przypadku kompetencje rady wykonuje walne zgromadzenie.

nadzorczej musi zapaść większością 3/4 głosów, w prawie polskim uchwała ta musi być zaś podjęta większością 2/3 głosów.

Zarówno przepisy GenG, jak i prawa spółdzielczego określają zakres kompetencji rady nadzorczej spółdzielni. Trzeba zauważyć, że fundamentalną kompetencją tego organu w obu systemach jest nadzór nad działalnością spółdzielni. Po analizie przepisów dotyczących tej kwestii trzeba podkreślić, że polski ustawodawca lepiej doprecyzował regulacje kompetencji rady, ponieważ wymienił je enumeratywnie. W prawie niemieckim problematyka ta jest unormowana w przepisach GenG bardziej ogólnie. Wynika z tego, że postanowienia statutu w tym zakresie muszą być pełniejsze.

Niemal identyczne w obu systemach są przepisy dotyczące zakazu łączenia stanowiska członka rady nadzorczej z pełnieniem innych funkcji w strukturze spółdzielni. Należy podkreślić, że przepisy GenG nie zawierają regulacji odnoszących się do trybu, sposobu i terminu, w jakim można zaskarżyć uchwałę podjętą przez radę. Przepisy polskiego prawa spółdzielczego są tutaj bardziej wyczerpujące.

Ustawodawca niemiecki i polski uznają, że problematykę obejmującą między innymi procedurę rozpoczęcia i zakończenia oraz zwoływania posiedzeń, sposobu i warunków podejmowania uchwał, a także częstotliwości obrad oraz dokumentacji działalności rady nadzorczej muszą regulować postanowienia statutu spółdzielni i regulamin pracy tego organu. Trzeba zaapelować, aby członkowie spółdzielni, opracowując postanowienia statutu, powyższe kwestie uregulowali jak najprecyzyjniej. Przełoży się to na właściwą pracę rad nadzorczych spółdzielni oraz wpłynie na zmniejszenie problemów prawnych związanych z działalnością tych organów.

BIBLIOGRAFIA

- Beuthien V.: *Dürfen Personalausschüsse des Aufsichtsrats eingetragener Genossenschaften Endgültiges beschließen?*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 2014, nr 33, s. 1292–1293.
- Beuthien V. (w.): *Genossenschaftsgesetz mit Umwandlungs- und Kartellrecht sowie Statut der Europäischen Genossenschaft*, Hrsg. V. Beuthien, R. Wolff, M. Schöpflin, 16. Aufl., München 2018.
- Bode B.K.: *Aufsichtsratssitzung und Generalversammlung*, Dialog 2006, nr 1, s. 39–40.
- Ekhtiari N.: *Rechtliche Grundlagen für die Arbeit des Aufsichtsrates*, Dialog 2006, nr 1, s. 30–34.
- Fandrich A. (w:) P. Pöhlmann, A. Fandrich, J. Bloehs: *Genossenschaftsgesetz. Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften nebst umwandlungsrechtlichen Vorschriften für Genossenschaften*, München 2012.

- Geibel S.J. (w:) *Gesellschaftsrecht. Kommentar*, Hrsg. M. Henssler, L. Strohn, 3. Aufl., München 2016, nb 1–2.
- Glenk H.: *Genossenschaftsrecht*, 2. Aufl., München 2013.
- Heutz S.: *Zuständigkeit zur Festsetzung der Vorstandsvergütung in der Genossenschaft*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 2013, nr 16, s. 611–614.
- Holthaus J.: *Wahlrecht des Vorstands einer Genossenschaft bei Aufsichtsratswahlen*, Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht 2012, nr 8, s. 292–293.
- Ringle G.: *Erwartungen an den genossenschaftlichen Aufsichtsrat*, Dialog 2006, nr 1, s. 24–27.
- Schaffland H.J. (w:) *Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften). Mit Erläuterungen zum Umwandlungsgesetz. Kommentar*, Hrsg. J. Lang, L. Weidmüller, 36. Aufl., Berlin 2008.
- Sikorska-Lewandowska A.: *Sankcje wadliwych uchwał rad nadzorczych spółek kapitałowych i spółdzielni*, Toruń 2013.
- Smend A.: *Auswahlkriterien und Auswahlverfahren für Aufsichtsräte*, Dialog 2006, nr 1, s. 37–39.

Ślowa kluczowe: spółdzielnia, organ, rada nadzorcza.

TOMASZ DĄBROWSKI

SUPERVISORY BOARD OF A COOPERATIVE IN GERMAN LAW

S u m m a r y

The aim of the paper is to present legal regulations governing the supervisory board functioning in co-operatives in Germany. Firstly, it discusses the procedure of electing members of the this body; then the author analyses its competences. The next section of the paper deals with the mode of holding sessions and taking resolutions by the supervisory board and preparing documentation of its activities. The paper concludes with a summary of the analysed material.

Keywords: co-operative, body, supervisory board.